O‘ZBEK FOLKLORI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

**T.Mirzayev, Sh.Turdimov, M.Jo‘rayev,
J.Eshonqulov, A.Tilavov**

O‘ZBEK FOLKLORI

(Darslik)

**Toshkent
«Tafakkur-bo‘stoni»
2020**

UO‘K: 811.512.133(075.8)
KBK: 81.2O‘zb
M 48

O‘zbek folklori [Matn]: darslik / T.Mirzayev, Sh.Turdimov, M.Jo‘rayev, J.Eshonqulov, A.Tilavov. – Toshkent: «Tafakkur-bo‘stoni», 2020. – 240 b.

Mazkur darslikda xalqimizning boy ma’naviy merosi hisoblangan og‘zaki ijod namunalari tadrijiy tamoyilda, sodda, ravon yoritilgan.

Har mavzu nazariy ma’lumotlarni mustahkamlovchi misollar, ilmiy adabiyotlar bilan boyitilgan.

Talaba folklorshunoslikning eng so‘nggi yutuqlari, shuningdek, tahlil va talqindagi yangicha ilmiy-nazariy qarashlardan bahramand bo‘ladi.

In this textbook the rich and cultural heritable Uzbek folklore examples are described with gradual leaning and easy ways. Every topic is become enriched with theoretical information, many examples and scientific literatures.

The student can get the useful information about successful achievements of folklore, as well as, the new point of scientific-theoretical views.

В данном учебнике освещены примеры фольклора, которые считаются богатого духовного наследия нашего народа.

Каждая тема обогащена примерами, перечню научной литературы, которые усиливают значение теоретических материалов.

Студент с посредством учебника узнает самые последние достижения, познакомится с новыми научно-теоретическими взглядами в фолклороведении.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2018-yil 14-iyuldagi 531-sonli buyrug‘iga asosan darslik sifatida nashr etishga ruxsat etildi.

Filologiya fanlari nomzodi
Omonilla Madayevning umumiy tahriri ostida

Taqrizchilar:
Darmonoy O‘rayeva – *filologiya fanlari doktori, professor*
Shahnoza Nazarova – *filologiya fanlari nomzodi*

ISBN 978-9943-6247-4-0

© T.Mirzayev va boshqalar
© «Tafakkur-bo‘stoni», 2020

KIRISH

O‘zbek xalqining jahon xalqlari orasida tutgan o‘rni, insoniyat tamaddunlariga qo‘shgan munosib hissasi, avvalo, xalq og‘zaki ijodi namunalari misolida yaqqol ko‘rinadi. O‘zbek forklorini yozib olish, nashr qilish, tadqiq etish ishlari o‘tgan asr avvallaridan boshlangan bo‘lsa-da, xalq og‘zaki ijodini chinakam, har tomonlama o‘rganish, mukammal nashrlarini amalga oshirish, ularning tariximiz va bugungi kunimizdagi ahamiyatini ko‘rsatish, anglab yetish bevosita mustaqillik sharofati bilan ro‘y berdi. Ushbu xayrli ishlarning bosh sababchisi mustaqilligimiz bo‘ldi. 1990-yilda Navro‘z bayramini umumxalq tantanasi darajasida nishonlash an’anasining boshlanishi, «Alpomish» dostonining 1000 yillik to‘yi va eng ulkan tarixiy voqea O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 13-maydagi «Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil etish to‘g‘risida»gi farmonining e’lon qilinishi va bu ishning amalga oshishi til, adabiyot qatorida o‘zbek folklorining ham har tomonlama o‘rganish ishlariga keng imkoniyatlar yaratdi. «Folklorshunoslik va dialektologiya» kafedrasining ushbu universitet tarkibida tashkil topishi fikrimizni dalillaydi. «O‘zbek folklori» fanining yangi talablar asosida o‘qitilishi ushbu kafedra faoliyatining muhim bir qismi hisoblanadi. I.Karimovning 2008-yil e’lon qilingan «Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch» kitobida: «Ajdodlarimiz tafakkuri va dahosi bilan yaratilgan eng qadimgi toshyozuv va bitiklar, xalq og‘zaki ijodi namunalaridan tortib, bugungi kunda kutubxonalarimiz xazinasida saqlanayotgan ming-minglab qo‘lyozmalar, ularda mujassamlashgan tarix, adabiyot, san’at, siyosat, axloq, falsafa, tibbiyot, matematika, mineralogiya, kimyo, astronomiya, me’morlik, dehqonchilik va boshqa

sohalarga oid qimmatbaho asarlar bizning buyuk ma'naviy boyligimizdir»[1], – deyilgan. Xalq ijodi, xususan, og'zaki ijod namunalari yurtboshimiz to'g'ri ta'kidlaganlaridek ajdodlarimiz tafakkuri va dahosini namoyon etuvchi ma'naviy xazina hisoblanadi. Bu xazina boyliklarini yosh avlodning ma'nan kamolot topishi yo'lida xizmat qildirish soha xodimlarining asosiy vazifasi hisoblanadi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev xalqaro baxshichilik festivali ochilishiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqida ta'kidlaganidek: "...Tengsiz ma'naviy boyligimiz bo'lmish mumtoz san'atni, xalq ijodining nodir namunalarini asrab-avaylash va rivojlantirish, uni kelgusi avlodlarga bezavol yetkazish jahondagi ilg'or fikrli olimlar va san'atkorlarning, davlat va jamiyat arboblari, barcha madaniyat ahlining ezgu burchidir"[2]. Ushbu ma'ruza matnlari ayni maqsad yo'lida tuzilmoqda.

Mualliflardan

---

[1] Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B.31.

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning xalqaro baxshichilik san'ati festivali ochilishiga bag'ishlangan marosimdagi nutqi // Xalq so'zi gazetasi, 2019-yil, 7-aprel. – №68(72-98) son. –B.1.

MUNDARIJA

Kirish 3
1-mavzu. Mustaqillik davrida «O‘zbek xalq og‘zaki ijodi»ni o‘rganishning yetakchi masalalari. Folklor atamasi, yetakchi xususiyatlari, tur va janrlari 5
2-mavzu. Mif va uning mohiyati. Afsona, rivoyat, naqllarning badiiyati 24
3-mavzu. O‘zbek marosim folklorining janrlar tarkibi va badiiyati 43
4-mavzu. Xalq dostonlari 77
5-mavzu. Qahramonlik dostonlarining g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari 96
6-mavzu. Romanik dostonlarning g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari 110
7-mavzu. Kitobiy dostonlarning xalq ma’naviy hayotidagi o‘rni 132
8-mavzu. Xalq ertaklari 141
9-mavzu. Qo‘shiq va lirika atamalari haqida. Mehnat qo‘shiqlari va termalar 158
10-mavzu. Bolalar folklori va ularning talqinlari, badiiy xususiyatlari 182
11-mavzu. Lirik qo‘shiqlar 191
12-mavzu. Xalq maqollari, topishmoqlar va chaldirmoq janri 205
13-mavzu. Latifalar, lof 219
14-mavzu. Askiya 224
15-mavzu. Tomosha san’ati 230

O‘quv nashr

To‘ra Mirzayev, Shomirza Turdimov,
Mamatqul Jo‘rayev, Jabbor Eshonqulov,
Abdumurod Tilavov

O‘ZBEK FOLKLORI

«Tafakkur-bo‘stoni»
nashriyoti, 2020

Muharrir:	A.Abdujalilov
Texnik muharrir:	A.Xo‘jabekov
Dizayner:	U.Voxidov
Musahhih:	D.O‘rinova
Sahifalovchi:	Y.O‘rinov

Nashriyot litsenziyasi: AI №190.
Bosishga 17.01.2019-yilda ruxsat etildi. Bichimi: 60x84 $^{1}/_{16}$.
Ofset bosma. «Times New Roman» garniturasi. Nashr b.t. 15.0.
Adadi 1000 nusxa. Buyurtma №17-01.

"Tafakkur-bo'stoni" nashriyoti. 100190. Toshkent shahar,
Yunusobod-9, 13-54. e-mail: yunusali_1987@mail.ru

«Shafoat Nur Fayz» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent shahri, Uchtepa tomani, Maxorat ko‘chasi 71-uy
Telefon: +99890 000-33-93, +99899 993-83-36